

[ชื่อ บ้าน นาม เมือง ภาค ใต้]

ประพนธ์ เรืองณรงค์

รองศาสตราจารย์ อดีตนครนายก “รูสมิแล”

กรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้
ราชบัณฑิตยสถาน

สงขลา

เขตการปกครอง

จังหวัดสงขลาแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ คืออำเภอเมืองสงขลา หาดใหญ่ สะเดา นาทวี ระโนด สทิงพระ จะนะ เทพา สะบ้าย้อย รัตภูมิ สิงหนคร กระแสสินธุ์ ควนเนียง นาหม่อม บางกล่ำ และคลองหอยโข่ง

อำเภอเมืองสงขลา

คำว่า “สงขลา” มาจากภาษาสันสกฤตหรือบาลีว่า สิงขระ หรือ สิงขรา ภาษาไทยเขียนและอ่านว่าสิงขร (สิง-ขอนแก่น) แปลว่าภูเขา ชาวอินเดียคงเล่าเรื่องราวอัมพแลมมมาสู่ฝั่งตะวันออก เมื่อมองจากทะเลเข้าสู่ฝั่งเมืองสงขลา แลเห็นภูเขาและเกาะแก่งเป็นปราการธรรมชาติ จึงเรียกด้วยถ้อยคำภาษาดังกล่าวทำนองเดียวกันชาวยุโรปที่เคยบันทึกชื่อเมืองนี้ไว้ว่า “ซิงโกรา หรือ ซิงกอรา” (Singora) บางท่านบอกว่านักเดินเรือสมัยนั้น มองเห็นเกาะหน้าเมืองสงขลาเป็นรูปสิงห์หมอบแต่

ปัจจุบันคือเกาะหนู เกาะแมว ต่อมาทางราชการเรียกชุมชนเมืองสงขลาแห่งนั้นว่า อำเภอสิงหนคร ซึ่งจะเล่าต่อไปเมื่อพูดถึงอำเภอนี้

ชื่อตำบลซิงโค อำเภอสิงหนคร ริมทะเลสาบสงขลา ก็มาจากคำว่า “ซิงโกรา” หรือ “สิงขรา” แต่ชาวบ้านออกเสียงเป็น “ซิงโค” ซึ่งเป็นคำชื่อบ้านนามเมืองสงขลา ตำบลซิงโคจึงไม่ใช่เป็นที่ซิงวัวหรือลัทธิขโมยวัวอย่างที่พูดล้อเลียนกัน

นามเจ้าเมืองหรือขุนนางเมืองสงขลา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์มักลงท้ายว่า “คีรี” ซึ่งแปลว่าภูเขา เช่น พิชัยคีรี สุวรรณคีรี และเพชรคีรี ซึ่งสอดคล้องกับคำแปลของสิงขราหรือสงขลาตัวเอง

บางท่านบอกว่าสงขลามาคำบาลีสันสกฤตว่า “สังขะ” หรือ “สังข์” หมายถึงหอยทะเลกาบเดียว มีเปลือกสีขาว ใช้สำหรับหลั่งน้ำพระพุทธรูปมนต์จึงนำมาเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดสงขลา ดังตราประจำกองลูกเสือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นรูปหอยสังข์วางอยู่บนพานแว่นฟ้า และปัจจุบันสัญลักษณ์ดังกล่าวนี้ยังใช้เป็นตราประจำจังหวัดสงขลาด้วย

บางท่านบอกว่าสงขลามาคำคือสังฆรา ออกเสียงอย่างเขมรว่า ซ้องเคียะเรีย หมายถึง พายุใหญ่ เข้าใจว่าชาวเขมรมาถึงฝั่งสงขลาขณะเกิดลมพายุ เกี่ยวกับคลื่นลมนี้สอดคล้องกับชื่อหาดทราย ริมทะเลสาบสงขลาคือหาดสมิหรา เป็นคำบาลีสันสกฤตว่า สมิระ หมายถึง ลดพัดหรือกระแสลม แต่บางท่านบอกว่าสมิหราเป็นชื่อพืชชนิดหนึ่ง

อดีตเมืองสงขลา เคยตั้งอยู่ที่สทิงพระ หรือสทิงปุระ หรือสทิงพาราณสี เมื่อชุมชนนี้ล่มสลายลงก็เกิดชุมชนใหม่ขึ้นในลุ่มทะเลสาบสงขลาตอนใน นั่นก็คือพัทลุง และลุ่มทะเลสาบสงขลาตอนนอก บนสันทรายใกล้ปากทะเลสาบ เขิงเขาแดงหรือหัวเขาแดงก่อนจะย้ายมาตั้งเมืองใหม่ที่ฝั่งแหลมสนและที่บ่ออย่างตามลำดับ ปัจจุบันชาวสงขลา มักเรียก

ชื่อตำบลบ่ออย่างแทนจังหวัดสงขลา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่าเมืองสงขลาเป็นที่ตั้งของมณฑลนครศรีธรรมราชและในขณะนั้นเมืองสงขลามี 5 อำเภอ คือ อำเภอกวางเมือง (ปัจจุบันคืออำเภอเมืองสงขลา) อำเภอปละท่า (ปัจจุบันคืออำเภอสทิงพระ) อำเภอเหนือ (ปัจจุบันคืออำเภอหาดใหญ่) อำเภอจะนะ อำเภอเทพา และรับโอนอำเภอสะเดามาจากอำเภอจันทโหลน

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เมืองสงขลา ก็เปลี่ยนเป็นจังหวัดสงขลา และมีอำเภอในเขตปกครองมากขึ้น ดังจะกล่าวถึงชื่อบ้านนามเมืองต่อไปนี้

หาดใหญ่

เดิมเรียกหาดใหญ่ว่าอำเภอเหนือ หรืออำเภอฝ่ายเหนือหมายถึงชุมชนที่อยู่ไกลและกันดารของเมืองสงขลา ชื่ออำเภอนี้ หมายถึงชายหาดที่กว้างใหญ่เพราะสมัยนั้นตรังริมฝั่งคลองอยู่ตะเภาเป็นลำน้ำใหญ่ไหลออกทางทะเลสาบสงขลา มีเรือสำเภาหรือเรือตะเภาแล่นเข้ามาขนถ่ายสินค้า จึงเรียกชุมชนแห่งนั้นว่าหาดใหญ่

นอกจากนี้ความหมายของหาดใหญ่อยังหมายถึงต้นมะหาดต้นโตใหญ่ ที่ขึ้นเห็นเด่น ณ ชุมชนแห่งนั้นด้วย ในช่วงนั้นอำเภอหาดใหญ่มีสองหมู่บ้านคือบ้านโคกเสม็ดชุน (เสม็ดชุน หมายถึงพืชชนิดหนึ่ง ชาวบ้านมักนิยมนำยอดอ่อนจิ้มน้ำพริกรับประทาน) และบ้านหาดใหญ่ ก่อนจัดตั้งเป็นอำเภอหาดใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2460

เมื่อจัดตั้งเป็นอำเภอหาดใหญ่แล้ว จึงมีตำบลต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น ตำบลคอหงส์ คำว่า คอหมายถึงต้นค้อ (ไม้จำพวกปาล์มชนิดหนึ่ง) ที่ขึ้นอยู่บริเวณนั้นดูดีหงส์สง่างาม ชาวบ้านจึงเรียกว่าค้อหงส์แต่เมื่อเขียนเป็นภาษากลางกลับเขียนเป็นคอหงส์มาจนบัดนี้

ปัจจุบันหาดใหญ่กลายเป็นศูนย์กลางธุรกิจ

จังหวัดสงขลาแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 16 อำเภอ คืออำเภอเมืองสงขลา หาดใหญ่ สะเดา นาทวี ระโนด สทิงพระ จะนะ เทพา สะบ้าย้อย รัตภูมิ สิงหนคร กระแสสินธุ์ ควนเนียง นาทม่อม บางกล่ำ และคลองหอยโข่ง

การคมนาคม และเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นชื่อสถานที่และชื่อถนนหนทางที่ควรนำมาบอกเล่า อย่างเช่น ชื่อถนนนิพัทธ์อุทศิ์ ซึ่งตัดขนานเป็น 3 สายกลางใจเมืองหาดใหญ่รวมทั้งย่านการค้า เช่น ตลาดซีกิมหยง ย่านการค้าไอดีเยน และชื่อสถานที่ดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับผู้นุกเบิกสร้างบ้านแปลงเมืองหาดใหญ่ จากโคกเสม็ดชุนเปลี่ยนเป็นถนนและบ้านเรือนร้านค้าทันสมัย

ชื่อถนนสายนี้ตั้งขึ้นเพื่อ เป็นอนุสรณ์แก่หบดีจีนชื่อ นายเจียกี้ซี้ หรือขุนนิพัทธ์จินนคร (นิพัทธ์จิระนคร) ส่วนตลาดซีกิมหยง เป็นชื่อระลึกถึงนายซีกิมหยง และย่านการค้าไอดีเยน ซึ่งเคยมีโรงพยาบาลไอดีเยน และโรงแรมสุคนธา รวมทั้งถนนเสน่หานุสรณ์ ล้วนเป็นชื่อระลึกถึงตระกูลสุคนธาหงส์ โดยเฉพาะผู้ที่ควรกล่าวถึงคือคุณพระเสน่هامนตรี (ชื่น สุคนธาหงส์) นายอำเภอคนแรกของหาดใหญ่ ภรรยาของท่านชื่อคุณนายเกสร เคยเป็นข้าหลวงเรือนนอกของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าเฉลิมเขตรมงคลในเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์

ช่วงเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 บ้านสุคนธาหงส์เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมราชาธิบดีวรวงศ์ และสมเด็จพระนริศรานุวัดติวงศ์ รวมทั้งเป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี ทรงประทับ ณ ตำหนัก

เขาน้อย อำเภอเมืองสงขลา นอกจากนี้ทั้งสองพระองค์เคยเสด็จเสวยพระกระยาหารที่บ้านสุคนธ์หงส์แห่งนี้ด้วย

ระโนด

เดิมระโนดเขียนเป็น “ระโนต” ต่อมาเปลี่ยนเป็นระโนด ทั้งนี้คงต้องการเขียนให้เป็นลักษณะคำไทยโดยใช้ตัว ด สะกดโดยตรง

คำว่า “ระโนด” มาจากภาษาเขมรว่า “ระนัท” หมายถึงคราดซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับคราดดินในนาเพื่อปักดำต้นข้าว หรือมาจากภาษาไทยถิ่นใต้เรียกต้นโตนด หรือต้นตาลโตนดยืนต้นเรียงรายว่า “ราวโหนด” และกลายเสียงเป็น “ระโนด” ปัจจุบันในท้องทุ่งระโนดยังมีต้นตาลโตนดยืนต้นเรียงรายอยู่ และชื่อบ้านนามเมืองภาคกลางมักใช้คำว่า “ราย” (เรียงราย) ประกอบชื่อต้นไม้ เช่น บ้านกระทุ่มราย บ้านจิวราว และบ้านแคราย เป็นต้น

ระโนดเคยเป็นส่วนหนึ่งของสทิงพระ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ระโนดขึ้นกับนครศรีธรรมราช ถัดมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ระโนดก็ขึ้นต่อเมืองสงขลา ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 ระโนดก็ถูกยุบให้เป็นกิ่งอำเภอและขึ้นต่ออำเภอปละท่า (จะทิงพระ) จนกระทั่ง พ.ศ. 2467 ระโนดก็ได้ยกฐานะเป็นอำเภอขึ้นกับเมืองสงขลามาจนถึงทุกวันนี้

สทิงพระ

เดิมเรียกว่า “จะทิงพระ” ชุมชนโบราณแห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งของเมืองพัทลุง ต่อมาถูกพวกอุยกูรคนละหมายถึง พวกมุสลิมปลายแหลม (อุยกูระ = ปลายแหลม, ตนะ = แผ่นดิน) อาจเป็นปลายแหลมปาเลมบัง หรือมลายูเข้าตีและปล้นเมืองจนจะทิงพระเป็นเมืองร้างเพราะผู้คนอพยพไปตั้งเมืองพัทลุงใหม่ตรงฝั่งทะเลด้านใน ส่วนทะเลด้านนอก ใกล้ปากทะเลสาบ หรือบริเวณหัวเขาแดงเกิดชุมชนใหม่ขึ้นซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นเมืองสงขลา

ต่อมาเขตจะทิงพระบางส่วนที่เคยกร้าง ใต้แก่

“หน้าเพลินตา สมิหราเพลินใจ เมืองใหญ่สองทะเล เสน่ห์สะพานป่า ศูนย์การค้าแดนใต้”

บ้านจะทิงพระ บ้านหน้าเมือง บ้านชายคูได้รวมเข้าด้วยกันแล้วตั้งขึ้นเป็นตำบล จนกระทั่ง พ.ศ. 2437 จึงยกฐานะเป็นอำเภอเรียกว่าอำเภอปละท่า (ปละ = ด่าน, ฝั่ง ท่า = ทำน้ำ) ต่อมา พ.ศ. 2467 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกิ่งอำเภอจะทิงพระ จากนั้นใน พ.ศ. 2490 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอจะทิงพระ จนกระทั่ง พ.ศ. 2504 ก็เปลี่ยนชื่อจากจะทิงพระเป็นสทิงพระ

ชื่อบ้านนามเมืองริมฝั่งทะเลสาบสงขลาที่มีภาษาเขมรนำหน้า คือชื่ออำเภอสทิงพระ และชื่อตำบลสทิงหม้อ (เขตอำเภอสิงหนคร) เดิมชื่อบ้านนามเมืองทั้งสองนี้เรียกว่า “จะทิงพระ” และ “จะทิงหม้อ” ทางกรมการเห็นว่า “จะทิง” เป็นภาษาพูดไม่ทราบความหมายชัดเจน จึงเปลี่ยนเป็น “สทิง” ภาษาเขมร หมายถึงแม่น้ำหรือลำน้ำ ดังนั้น “สทิงพระ” จึงหมายถึงฝั่งน้ำที่เป็นที่ประดิษฐานองค์พระ อาจหมายถึงองค์พระพุทธรูปหรือองค์พระเจดีย์ ส่วน “สทิงหม้อ” หมายถึง ริมฝั่งน้ำที่มีการทำหม้อดินเผา ดังคำกล่าวถึงแหล่งฝีมือของชุมชนฝั่งทะเลสาบสงขลาว่า “ทิงทำหม้อ เกะยอทำอ่าง บ่อยงทำเคย” ซึ่งหมายถึงจะทิงพระมีฝีมือในการปั้นหม้อ ชาวเกาะยอมีฝีมือในการทำอ่างดินเผา ชาวบ่อยงหรือผู้อยู่ในเมืองสงขลาปัจจุบันมีความสามารถในการทำเคยหรือทำกะปิ

ชื่อ “จะทิงพระ” และ “จะทิงหม้อ” นั้น บางท่านว่ามาจากคำมลายูคือจะทิงพระมาจากคำว่า “จันทิบาระ” (จันทิ = เจดีย์, บาระ = ทิศตะวันตก) หมายถึงเจดีย์ทิศตะวันตก ส่วนจะทิงหม้อมาจากคำว่า “จันทิมอ” (จันทิ = เจดีย์, ทิมอ = ทิศตะวันออก) หมายถึงเจดีย์ทิศตะวันออก

เขตสทิงพระมีเขาพะโคและวัดพะโคะ เป็นชุมชนโบราณอีกแห่งหนึ่ง “พะโคะ” เป็นถิ่นกำเนิดของสมเด็จพระราชสมุณีสามีราม หรือสมเด็จพระโคะ ซึ่งชาวบ้านรู้จักในนาม “หลวงพ่อดทวยเหยียบน้ำทะเลจืด”

พะโคะเรียกตามนามพระพุทธรูปไสยาสน์ “พระโคตมะ” ต่อมากลายเป็นพระโค และพระโคตมะตามลำดับ หรือเอกสารโบราณคงเขียนพะโคะ มาจากเสียงพูดของชาวบ้านภาคใต้ พระคู่ ว่า พระโคะ แต่ไม่ทราบว่าเป็นพระพุทธรูปหรือเทวรูปคู่ใด

จะนะ

“จะนะ” เป็นเมืองเก่าแก่ในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองจะนะและเมืองเทพา ต่างขึ้นกับเมืองสงขลา เมื่อมีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองจะนะจึงยกฐานะเป็นอำเภอหนึ่งของเมืองสงขลา โดยจัดตั้งที่ว่าการอำเภอไว้ที่ตำบลนาหวี แต่ช่วงนั้นการคมนาคมไม่สะดวก จึงย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งที่ตำบลบ้านนา แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอบ้านนา แต่ชื่ออำเภอนี้ไปพ้องกับอำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก จึงกลับมาเป็นอำเภอจะนะเช่นเดิม

“จะนะ” เป็นคำมลายูหมายถึงต้นซุ่มแสง เป็นไม้ยืนต้น กลีบดอกสีม่วงอ่อนแกมน้ำตาลแก่ ผลทรงกลม เปลือกหนา ใช้ทำยา

เทพา

เทพาเดิมขึ้นกับเมืองพัทลุง และสงขลาตามลำดับ ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองเทพาถูกลดฐานะเป็นอำเภอเทพาขึ้นกับเมืองสงขลา (ประมาณ พ.ศ. 2439 - 2441) โดยตั้งที่ว่าการอำเภอ ณ บ้านพระพุทธร หลังจากสร้างทางรถไฟสายใต้เสร็จแล้ว จึงย้ายที่ว่าการอำเภอเทพามาสร้างใหม่ ใกล้สถานีรถไฟบ้านม่วง และเปลี่ยนชื่อสถานีรถไฟเป็นสถานีเทพาตามชื่ออำเภอ

“เทพา” นอกจากหมายถึง ถิ่นที่มีความสงบสุข

ดูจเมืองเทวาแล้ว เทพายังหมายถึง ชื่อปลานิดหนึ่ง มีรูปร่างคล้ายปลาสวาย ส่วนเทพา (Tipar) ภาษามลายูแปลว่าไร้ข้าว

สะบ้าย้อย

สะบ้าย้อยเคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอเทพา ในช่วง พ.ศ. 2476 จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอบาโหย (บาโหยมาจากคำมลายูว่า บา - โง้ง (Ba-nggou) แปลว่าที่สูง เนิน หรือโคก) ที่ทำการอำเภอตั้งอยู่ที่อำเภอเทพา ต่อมาย้ายมาตั้งที่บ้านสะบ้าย้อย จึงเปลี่ยนชื่อจากกิ่งอำเภอบาโหยเป็นกิ่งอำเภอสะบ้าย้อยและยกฐานะเป็นอำเภอสะบ้าย้อย เมื่อ พ.ศ. 2499

สะบ้าย้อยเป็นชื่อพรรณไม้เถา ดอกสีขาว เมล็ดแข็งผิวเรียบ ชาวบ้านนิยมนำเมล็ดมาเล่นเป็นเกมกีฬาเรียกว่าเล่นสะบ้า สะบ้าย้อยที่กล่าวถึงนี้เป็นต้นพิเศษ เมื่อเลื้อยพันไม้ไปถึงยอดแล้วก็ย้อยยกลงไปในหนองน้ำ จึงเรียกหนองน้ำตรงนั้นว่า “หนองสะบ้าย้อย” เมื่อชาวบ้านมาตั้งชุมชนริมหนองแห่งนี้ จึงเรียกว่า “บ้านสะบ้าย้อย” มาจนทุกวันนี้

นอกจากนี้ มีบางท่านก็ว่าบ้านสะบ้าย้อยอยู่ไกลจากเขตไทรบุรี สงขลา หรือปัตตานี กว่าจะเดินไปหรือเดินกลับก็เหน็ดเหนื่อยมาก จึงมีสำนวนว่า “เดินจนสะบ้าหัวเข่าย้อยแทบจะเดินไม่ไหว”

รัตภูมิ

รัตภูมิเคยอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอปากพูน จังหวัดพัทลุง ต่อมาขึ้นกับเมืองสงขลา ต่อมา พ.ศ.2460 ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอรัตภูมิ โดยจัดตั้งอำเภอที่บ้านปากบางภูมิ ตำบลรัตภูมิ

จนกระทั่ง พ.ศ. 2466 ย้ายตัวอำเภอมาตั้งที่ตำบลกำแพงเพชร พร้อมกับยกฐานะเป็นอำเภอ

กำแพงเพชร ภายหลังทางการเห็นว่าชื่อกำแพงเพชรซ้ำกับชื่อจังหวัดกำแพงเพชร จึงเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอรัตภูมิ และ พ.ศ. 2509 เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอรัตภูมิ โดยใช้ตัว ต สะกด เพียงตัวเดียว เดิมรัตภูมิมีชื่อว่ารัตภูมิ หมายถึงแผ่นดินของ

รัฐและคำว่ารัฐภูมิหมายถึงแผ่นดินสีแดง (ภูมิ = แผ่นดิน, รัฐ = สีแดง) บริเวณที่ตั้งตัวอำเภอนี้มักเป็นดินลูกรัง หรือหินลูกรังสีค่อนข้างแดง

สิงหนคร

อำเภอนี้เคยอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองสงขลา จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอสิงหนคร เมื่อ พ.ศ. 2531 และยกฐานะเป็นอำเภอสิงหนคร เมื่อ พ.ศ. 2534

เหตุที่ทางการตั้งชื่อชุมชนริมทะเลสาบสงขลา นี้ว่าสิงหนคร ซึ่งแปลว่าเมืองสิงห์ คงมีความเห็นว่าเป็นชาวเรือยุคหนึ่ง เมื่อแล่นเรือใกล้ฝั่งเมืองสงขลา จะมองเห็นเกาะหนู เกาะแมว เป็นรูปสิงห์หมอบจึงเรียกฝั่งนี้ว่าสิงหนครหรือสิงหปุระ ทำนองสิงคโปร์มาจากคำว่า สิงหปุระเช่นกัน

สะเดา

สะเดาเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใบมีรสขมใบอ่อนและช่อดอกใช้รับประทานและทำยาได้ “สะเดา” เป็นคำมลายูว่า “สะดาร์” (Sadah) หมายถึงปูนกินกับหมากและ “สะดาร์” (Sadar) หมายถึงด้านหน้า (จากพจนานุกรมภาษามลายู-ภาษาไทย ของอาชีช บิน มู ฮัมมัด อีซา)

อำเภอสะเดาเดิมเป็นตำบลขึ้นกับกิ่งอำเภอจังโหลน จังหวัดไทรบุรี (ขณะนั้นไทรบุรียังเป็นของไทย) เมื่อเราเสียไทรบุรีให้อังกฤษแล้ว ตำบลสะเดายังอยู่ในดินแดนไทย จึงรวมเขตกับตำบลปริก

ตำบลทุ่งหมอนขึ้นกับอำเภอเหนือหรืออำเภอหาดใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2460 และต่อมายกฐานะขึ้นเป็นอำเภอสะเดาขึ้นกับจังหวัดสงขลา

นาทวี

“นาทวี” เป็นคำไทยหมายถึงผลจากการทำนาเพิ่มพูนเป็นสองเท่า แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าบริเวณนั้นชื่อบ้านนามเมืองที่ชาวบ้านเรียกกันมาตั้งแต่โบราณว่า “บ้านวังไต้” นาหมอสี “นาหว่า” และ “นาวี”

นาทวีเดิมเป็นที่ตั้งของเมืองจะนะขึ้นกับเมืองสงขลา ต่อมาย้ายไปตั้งที่ตำบลนาทวี และยกฐานะเป็นอำเภอนาทวี เมื่อ พ.ศ. 2499

“บ้านวังไต้” หมายถึง วังดาโต๊ะ (ดาโต๊ะเป็นคำมลายูหมายถึงขุนนางหรือเจ้าเมือง) วังดาโต๊ะ จึงหมายถึงวังของขุนนางหรือเจ้าเมือง

“นาหมอสี” หมายถึง ที่นาหรือชุมชนอันเป็นที่อยู่ของหมอสี ซึ่งเป็นหมอรักษาชาวบ้านละแวกนั้น

“นาหว่าและนาวี” เป็นคำมลายู เล่ากันว่าเป็นชื่อภรรยาเจ้าเมือง 2 คน ต่างตั้งบ้านเรือนใกล้กัน คือนาหว่ามาจากคำว่า นาของมะเดหว่า และนาวีหรือนาหวีมาจากคำว่า นาของมะเดหวี

เข้าใจว่ามะเดหว่าและมะเดหวี เป็นตำแหน่งภรรยาเอกและภรยารอง โดยมลายูยืมคำสันสกฤตมาใช้คือ มะเดหว่ามาจากคำว่ามหาเทวา ส่วนมะเดหวีมาจากคำว่ามหาเทวี

กระแสดินรุ้ง

กระแสดินรุ้งเดิมเป็นพื้นที่อยู่ในเขตอำเภอระโนด ตั้งเป็นกิ่งอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2521 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ.2533

ชื่อกระแสดินรุ้ง มาจากชื่อตำบลเชิงแส คำว่า “เชิงแส” เป็นคำเขมร “เชิง” หมายถึงดินหรือฐานที่ตั้ง บางสิ่งบางอย่าง นอกจากนี้ยังหมายถึง ด้าน, ริม หรือ ชายขอบ ส่วน “แส” หรือ “แซร” หรือ “เจอร์” หมายถึงต้นสาครเมื่อรวมความแล้วหมายถึงริมฝั่งน้ำที่มีต้นสาครเห็นเด่นแต่ไกล

เมื่อมีการตั้งอำเภอกระแสดินรุ้งจึงเข้าใจว่ากระแสดินมาจากเสียงของคำว่าเชิงแส โดยนำคำว่า “แส” มาใส่เป็น “กระแสดิน” แล้วเติมดินรุ้งเป็นกระแสดินรุ้ง หมายถึง กระแสน้ำ

บางท่านเล่าว่าอำเภอนี้มีเขตการปกครอง 3 ตำบล คือตำบลเกาะใหญ่ ตำบลโรง และตำบลเชิงแส จึงนำพยัญชนะของแต่ละชื่อตำบลดังกล่าวมาผสมกันดังนี้ ก = เกาะใหญ่, ร = โรง, และ ส = แส รวมเป็นกระแสดิน แล้วเติมดินรุ้งเข้าไป จึงเป็นกระแสดินรุ้ง

ควนเนียง

“ควน” มาจากคำมลายูว่า “ฆัวร์” (Guar) หมายถึง บริเวณเนินดินเตี้ยๆ คำว่า “เนียง” เป็นชื่อพรรณไม้ยืนต้นชนิดหนึ่ง ผลกลมกึ่งแบน เนื้อในใช้จิ้มน้ำพริกเนียงมี 2 ชนิด คือ เนียงนกและเนียงตาน ไม้ผลชนิดนี้ชาวใต้เรียก “ลูกเนียง” คู่กับ “ลูกตอ” หรือสะตอ

อำเภอควนเนียงแยกออกมาจากพื้นที่อำเภอรัตภูมิ โดยรวมตำบลรัตภูมิ ควนไส ห้วยลึก และบางเหรียง ตั้งเป็นกิ่งอำเภอควนเนียงเมื่อ พ.ศ. 2527 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2533

นาหม่อม

เดิมอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอหาดใหญ่ มีชื่อว่าตำบลทุ่งพระเคียน ต่อมา พ.ศ. 2486 เปลี่ยนชื่อเป็นตำบลนาหม่อม ภายหลังจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอนาหม่อม เมื่อ พ.ศ. 2524 และยกฐานะเป็นอำเภอนาหม่อมเมื่อ พ.ศ. 2537

ชื่อ “นาหม่อม” ตั้งชื่อตามหม่อมหลวงเด่น ซึ่งเป็นราชินิกุลสายใจไม่ปรากฏชัดเจน ชาวบ้านส่วนใหญ่เรียก “หม่อม” บริเวณที่หม่อมท่านนี้เข้ามาตั้งรกรากหักร้างถางพงเพื่อทำนาเป็นคนแรก จึงเรียกว่า “บ้านนาหม่อม” และกลายเป็นชุมชนใหญ่มาจนทุกวันนี้

บางกล้า

เดิม “บางกล้า” อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอหาดใหญ่ ต่อมาได้รับการจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอเมือง พ.ศ. 2529 และยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอบางกล้าเมื่อ พ.ศ. 2538

ชื่อ “บางกล้า” มาจากชื่อบ้านบางเกาะกลม คำว่า “บาง” หมายถึงทางน้ำตรงปากคลอง ส่วน “เกาะกลม” เป็นชื่อคลอง ชาวบ้านที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนหรือชาวไทยพุทธถิ่นใต้โดยตรง ขณะพูดเร็วๆ เมื่อออกเสียงว่า “บาง” เกาะกลมมักจะเป็น “บางกล้า” หรือ “บางกล้า” ภายหลังจึงเรียกชุมชนแห่งนี้ เป็นบางกล้า

คลองหอยโข่ง

ชื่ออำเภอที่ตั้งตามชื่อลำคลองหอยโข่ง คงมีหอยชนิดนี้ชุกชุมทางการจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2531 และยกฐานะเป็นอำเภอเมื่อ พ.ศ. 2540

สำหรับชื่อบ้านนามเมืองสงขลา ผู้เขียนขอจบด้วยชื่อ “หมู่บ้านเก้าแสง” ซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวประมงริมทะเล เขตอำเภอเมืองสงขลา ที่มีเรื่องเล่าว่า... กระจ่างชายคนหนึ่งมีเรือแรงปานช้างสาร ใครงต่างเรียกเขาว่า “นายแรง” นายแรงนำทองหนักเก้าแสนบาทบรรทุกเรือสำเภา เพื่อนำไปสมทบสร้างยอดพระบรมธาตุเจดีย์ ณ นครศรีธรรมราช ในสมัยพระเจ้าธรรมมาโคกราช เมื่อไปถึงเมืองนครศรีธรรมราชปรากฏว่าพระบรมธาตุเจดีย์สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นายแรงจึงนำทองเก้าแสนบาทไปฝังในโพรงตรงเนินหินริมทะเล พร้อมกับแบกหินใหญ่ทับไว้ หินก้อนใหญ่ นั้นยังคงวางไว้อย่างน่าอัศจรรย์ คือ ไม่กลิ้งลงมาเบื้องล่างที่ลาดต่ำ สถานที่ตรงนั้นจึงเรียกว่า เก้าแสนหรือเก้าแสง

หากใครไปเที่ยวสงขลาลองแวะไปชมหรือไปปลุกก้อนหินนายแรง ตามเรื่องเล่าดูเผื่อจะโชคดี

คำขวัญจังหวัดสงขลา

“นกน้ำเพลินตา
สมิหราเพลินใจ
เมืองใหญ่สองทะเล
เสน่ห์สะพานป๋า
ศูนย์การค้าแดนใต้”

สัญลักษณ์ประจำจังหวัด รูปหอยสังข์วางอยู่บนพานแว่นฟ้า

ตราประจำจังหวัดสงขลา รูปหอยสังข์วางอยู่บนพานแว่นฟ้า